

Barbara Hanuš

Jezikovne in kulturne ovire, ki vplivajo na opismenjevanje učencev priseljencev

Povzetek: V prispevku je predstavljen primer šole, na kateri materni jezik večine učencev ni slovenščina. To pomembno vpliva na opismenjevanje, saj je slovenščina v osnovnih šolah v Sloveniji učni jezik. Na opismenjevanje poleg poznavanja jezika okolja vplivajo tudi socialni položaj učencev, njihovi motivacijsko-vedenjski stili in okolje, v katerem poteka njihova vzgoja oz. socializacija. Učencem pripadnikom prve in druge generacije priseljencev je treba omogočiti opismenjevanje v slovenščini kot drugem jeziku, pomembno pa bi bilo, da bi jim šola omogočila tudi ohranjanje njihove kulture in sistematično opismenjevanje v njihovem maternem jeziku.

Ključne besede: učenci priseljenci, prva in druga generacija priseljencev, opismenjevanje, materni jezik, vedenjske strategije, samopodoba

UDK: 37.035:372.46

Strokovni prispevek

Mag. Barbara Hanuš, Koroška ul. 14, 1000 Ljubljana, Slovenija;

e-naslov: barbara.hanus@guest.arnes.si

Uvod

Vključevanje priseljencev v družbo je v veliki meri odvisno od jezikovnega sporazumevanja. Učenje jezika ni le učenje slovničnih in pravopisnih pravil, je tudi razvijanje sporazumevalnih zmožnosti, to pa je naloga vseh učiteljev šole ne le učiteljev slovenščine. Ne kaže zanemariti, da je opismenjevanje povezano z otrokovim razvojem in odvisno tudi od njegovega predznanja, motivacije, čustev, socialne vključenosti in drugih dejavnikov.

Delam na eni izmed osnovnih šol, ki jo obiskuje 200 učencev. Za 95 odstotkov teh učencev slovenščina ni materni jezik. Večina jih je priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije ali pa so se njihovi starši priselili iz republik nekdanje Jugoslavije, sami pa so bili rojeni v Sloveniji.¹ Šolo obiskujejo tudi učenci iz azilnega doma, ki prihajajo iz različnih držav. Večina učencev na šoli je tako pripadnikov druge generacije priseljencev, vsako leto pa se všola tudi 20 do 30 otrok, ki so se v Slovenijo priselili pred kratkim. Po podatkih šolske svetovalne službe ima večina priseljencev v tem šolskem okolišu nizko stopnjo formalne izobrazbe, slabe življenjske razmere, opravljajo pa predvsem slabo plačana dela. Pri njih zaznavamo slabo znanja slovenskega jezika.

V šolskem okolišu je več šoloobveznih otrok, a številni starši ne želijo vpisati otroka v našo osnovno šolo. Vanjo je vpisana le slaba polovica učencev iz šolskega okoliša. Tudi priseljenci z višjim socialno-ekonomskim statusom otroke vpisujejo na druge šole.

Učenci se med odmori pogovarjajo predvsem v svojem maternem jeziku. Slovenščina je zanje drugi/tuji jezik, standardi znanja in učbeniki pa so zanje enaki kot za učence, katerih materni jezik je slovenščina. Učitelji niso usposobljeni za opismenjevanje v slovenščini kot drugem jeziku. Znanje maternega jezika ima pomembno vlogo pri učenju drugega jezika. Ker pa šolo obiskujejo predvsem

¹ Uredniška opomba: zaradi poenotenja terminologije v tematski številki Sodobne pedagogike je v besedilu uporabljena terminologija priseljenec, ki vključuje: priseljence prve generacije, tj. v tujini rojene učence, ki imajo starše rojene v tujini; priseljence druge generacije, tj. učence, rojene v Sloveniji, ki imajo starše rojene v tujini in naravne govorce, tj. učence, rojene v Sloveniji, ki imajo vsaj enega starša rojenega v Sloveniji.

kulturno in socialno prikrajšani otroci, je slabše tudi njihovo znanje maternega jezika. Opismenjevanje v drugem jeziku (slovenščini) praviloma poteka, še preden so otroci opismenjeni v maternem jeziku. Prvi jezik jim pri opismenjevanju tako ni v oporo, jezikovni primanjkljaji pa vplivajo na učno uspešnost.

Motivacijsko-vedenjski stili učencev priseljencev

A. Miketič je v svoji magistrski nalogi (2009) predstavila raziskavo o motivacijsko-vedenjskih stilih učencev na obravnavani osnovni šoli. Zanimalo jo je, ali se preučevana skupina res razlikuje od učencev, ki ne obiskujejo te šole.

Preučevano skupino (209 učencev) so sestavljali učenci od 4. do 9. razreda osnovne šole, primerjalno skupino (209 učencev) pa učenci različnih osnovnih šol iz večjega slovenskega mesta in ene podeželske šole. Celoten vzorec je tako sestavljalo 418 učencev. Za primerjalno skupino je izbrala šole, za katere je pričakovala večji odstotek učencev, ki niso priseljenci. Njena raziskava je potrdila, da spol, starost in šolska uspešnost pomembno vplivajo na samopodobo, vedenjske stile in motivacijo učencev obravnavane osnovne šole. Učenci te šole pa se pomembno razlikujejo od svojih vrstnikov na drugih šolah.

Razlike je avtorica izpostavila v tabeli (2009, str. 105):

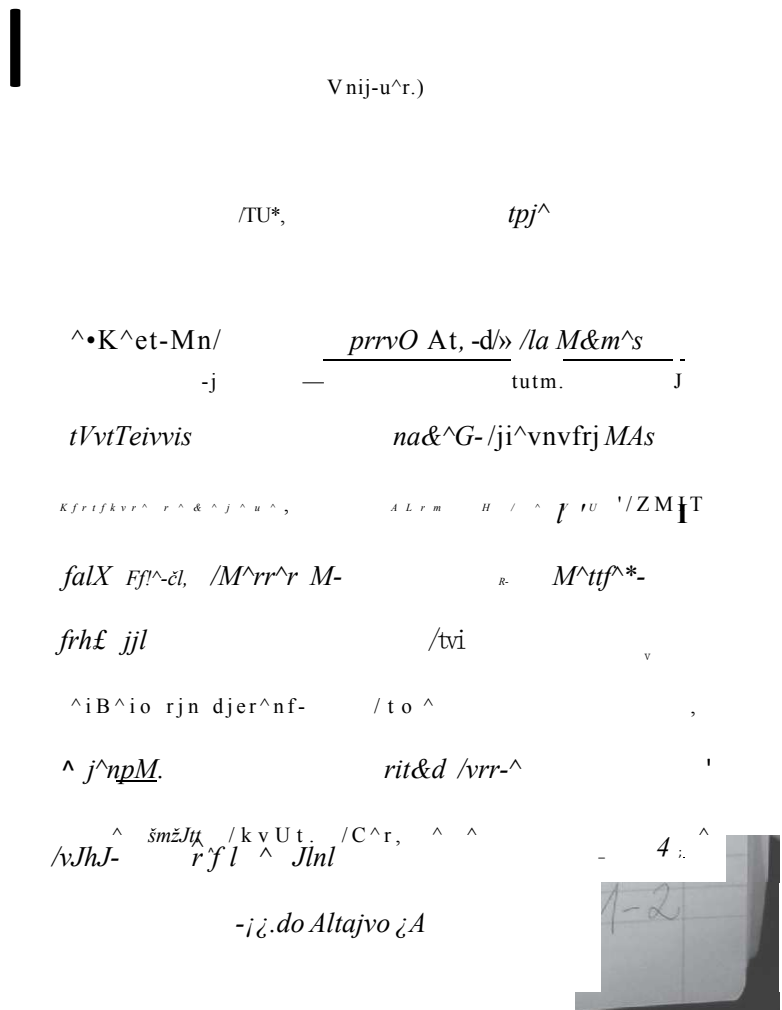
Učenci na obravnavani OŠ	Učenci primerjalne skupine
<ul style="list-style-type: none"> - doživljajo več splošnega eksistencialnega strahu, - sebe doživljajo kot bolj impulzivne, brezskrbne osebe, - potreba po samostojnosti je bolj izražena, - izražajo veliko višjo pripravljenost za šolsko delo, - se bolj nagibajo k odvisnosti od odraslih, - so emocionalno bolj vznurljivi, - so bolj aktivni in ekstravertno orientirani, - bolj imajo izražen strah, sram pred socialnimi stiki. 	<ul style="list-style-type: none"> - doživljajo manj splošnega eksistencialnega strahu, - sebe doživljajo kot bolj premišljene in resne osebe, - potreba po samostojnosti je manj izražena, - storilnostna vnema in pripravljenost za šolsko delo je nižja, - se manj nagibajo k odvisnosti od odraslih, - emocionalno so manj vznurljivi, - so manj ekstravertno orientirani, - imajo manj izražen strah pred socialnimi stiki.

Tabela 1: Primerjava učencev obravnavane OŠ z učenci primerjalne skupine

A. Miketič (2009) je presenetil podatek, da imajo učenci obravnavane osnovne šole bolj izraženo storilnostno naravnost kot učenci primerjalne skupine. Učitelji pa imamo pogosto občutek, da so učenci obravnavane osnovne šole popolnoma nezainteresirani za šolsko delo. »Če izhajam iz tega, da imajo visoko izražen eksistencialni strah, lahko to navežem na šolsko delo. Slovenščina ni materni jezik učencev, zato morajo zelo veliko truda vložiti v učenje. Verjetno velikokrat učitelja sploh ne razumejo in ne upajo povedati, da česa ne razumejo, učitelji pa to razumemo kot nezainteresiranost.« (Prav tam, str. 113)

Kot je bilo omenjeno, so učenci obravnavane osnovne šole predvsem predstavniki druge generacije priseljencev, ki je »razpeta med dve kulturi, prva pomeni vez med njo in starši, druga pa vez izven družine. Tako imamo na eni strani zahtevo družine, ki ne želi, da otrok prevzame značilnosti tuje kulture, in na psihološkem nivoju otrok dobiva sporočila: 'Bodi tak, kot smo mi, ne spremeni se.' Medtem mu na drugi strani družba prepoveduje biti to, kar je.« (Prav tam, str. 8) Nekateri se čutijo pripadnike nove skupnosti, a jih ta skupnost zavrača in jim pripisuje status »tujcev«.

Učenci so v družini vzgajani v kulturi, ki se razlikuje od večinske, učitelji pa tega pogosto niso pripravljeni razumeti kot nazorno ilustrira besedilo, ki kroži po elektronski pošti.

Slika 1: Šolski spis učenca

Besedila ni napisal učenec na obravnavani šoli, poslano je bilo kot verižno pismo, da bi se ob njem posmehovali, lahko pa se ob njem tudi zamislimo. Mile Kitić je zanje res »car«. Ali smo pripravljeni to spoštovati? Ali ima ta učenec kdaj v šoli možnost predstaviti svoje idole, kulturne vzorce, običaje sorodnikov, ki ne živijo v Sloveniji?

Ob 8. februarju govorimo o Francetu Prešernu kot največjem slovenskem pesniku. Ali damo učencem priseljencem priložnost, da povedo, kdo je najbolj spoštovan pesnik pri njih? Res je, učenci obiskujejo šolo v Sloveniji, slovenščina je učni jezik in učni predmet. V javni šoli pa se nihče ne sme počutiti izločenega zaradi verske, etnične pripadnosti in drugih okoliščin. Zavzemati se moramo za vzgojo, ki gradi na podlagi spoštovanja človekovih pravic. Katoliški božič je denimo v Sloveniji dela prost dan, prav tako pa bi morali imeti učenci, ki so pripadniki drugih veroizpovedi, možnost, da na katerega svojih praznikov ostanejo doma.

Pri opismenjevanju se moramo zavedati, da ne smemo vzgajati v nasprotju z vrednotami staršev in da moramo spoštovati njihove vrednote in stališča, četudi se razlikujejo od prevladujočih. Za učence druge generacije priseljencev je značilna razpetost med dve kulturi, zato imajo lahko nekateri težave z identiteto. Morali bi poznati in spoštovati lastno kulturo, žal pa opažamo, da je učenci iz obravnavane šole ne poznajo dobro in tudi znanje njihovega maternega jezika je šibko.

Sistemske rešitve, ki bi učencem priseljencem zagotavljale enake možnosti za kakovostno izobraževanje

Učencem priseljencem, ki so prvo leto v Sloveniji, bi morali posvetiti več pozornosti. Ob všolanju potrebujejo veliko pomoči, ki jim je učitelji pri pouku ne morejo ponuditi. Zato bi morali biti vsi učenci deležni pouka slovenščine kot drugega jezika že pred prvim šolskim dnem. Avgusta leta 2009 je Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik v Ljubljani pripravil 20-urni pilotski tečaj slovenščine. Udeležencev je bilo 50, od teh 12 staršev.²

Hajrija Ajzaj (v Zupan 2009, str. 12) navaja nekaj predlogov, kako priseljencem olajšati šolanje: »Zelo sem si želela, da bi v svojem jeziku dobila več informacij glede šolanja - kako se imenujejo predmeti, koliko jih je, kateri so zahtevani učni pripomočki, kaj vzeti s seboj na športni ali kulturni dan ... K seznamu učnih pripomočkov bi lahko dodali tudi slike in tako bi brez težav vedeli, kaj otroku kupiti. Hči je v prvih dneh prišla iz šole in rekla, da potrebuje *šilček*. Sanjalo se mi ni, kaj je to. Zelo je nerodno, če ne veš, kaj je posamezni dan na urniku in katere učbenike in pripomočke mora otrok nesti v šolo. Bila sem zgubljen, hči tudi. Poleg tega bi vsaj prve tri mesece potrebovali prevajalca, da bi se lahko sporazumeli z učitelji. Potem otroci po navadi že toliko obvladajo jezik, da znajo povedati, kaj potrebujejo. Zelo bi tudi pomagalo, če bi se učitelji malo bolj sporazumevali z mimiko in kaj pokazali z rokami.« (Prav tam)

² Novembra 2009 so pilotski tečaj, ki poteka v okviru projekta Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje 2008 - 2011, ponovili tudi v Kranju. Projekt je razpisalo Ministrstvo za šolstvo in šport v sodelovanju z Evropskim socialnim skladom.

Za učence, katerih materni jezik ni slovenščina, bi bilo treba omogočiti dodatni fakultativni pouk slovenskega jezika. Poleg tega bi bilo smiselno šolam, ki jih obiskuje večje število učencev, katerih materni jezik ni slovenščina, zagotoviti tudi dodatno uro pouka njihovega maternega jezika, morda v okviru ponudbe obveznih izbirnih predmetov.

Hajrija Ajzaj opozarja tudi na neustreznost odnos učiteljice: »Ko smo prišli, se je hči vpisala v četrti razred. Prvi dnevi so minili brez težav. Nato pa je učiteljica hčer hladno opomnila, da bo ponavljala razred, če se ne bo učila. Doživela je popoln šok. Na Kosovu je bila namreč odličnjakinja s samimi peticami.« (Prav tam, str. 12) Navaja pa tudi primer z druge šole, na kateri so hčerko lepo sprejeli, njej in možu pa so bili v oporo in pomoč tudi starši hčerinih sošolcev.

Pomembno se mi zdi, da premislimo, ali se v slovenskih šolah vsi otroci počutijo sprejete in varne. Učenci čutijo, ali smo sposobni empatije in ali jih spoštujemo. Kakšna sporočila jim pošiljamo? So dovolj jasna, da jih lahko razumejo? Ali vzpostavljamo razmere za uspešno vključevanje teh učencev v družbo? Prav dobra vključenost v družbo je lahko učinkovita motivacija za učenje.

V šolah se premalokrat vprašamo, ali nas učenci resnično razumejo. Ne morejo namreč slediti navodilom, če jih ne razumejo. Če so besedila v učbenikih zanje prezahtevna, jim ne morejo slediti. Če ne obvladajo bralne pismenosti, ne morejo reševati matematičnih nalog. Širjenje besednega zaklada učencev in spodbujanje pozornega poslušanja ter branja z razumevanjem so pomembne naloge šole. Slovenščina je učni jezik, sposobnost za komunikacijo vpliva na vse naše odnose, zato ni vseeno, kako poteka opismenjevanje.

A. Miketič (2009, str. 86) ugotavlja, da se učne težave učencev priseljencev z leti samo še stopnjujejo. To potrjujejo tudi mednarodne raziskave. S. Fidler (2004), koordinatorica projekta *Ja-Ling (Janua linguarum - Vrata v jezike)* za Slovenijo, v zborniku *Jezikovno in medkulturno uzaveščanje v osnovni šoli* navaja poročilo lorda Bullocka, predsednika komisije za raziskavo opismenjevanja v britanskih šolah: »Učenci, ki so vstopili v šolo z nezadostno razvito sporazumevalno zmožnostjo, te pri pouku niso razvijali in tako se je prepad med njimi in tistimi, pri katerih je bila ustrezno razvita že pred vstopom v šolo, z vsakim letom povečeval.« (Bullock v prav tam, str. 9) Besedišče moramo ob vstopu v šolo načrtno razvijati, saj pri številnih učencih zaznavamo, da je njihovo besedišče preskromno, da bi opismenjevanje potekalo brez težav.

Potrebna bi bilo več neposrednega dela z učenci - več ur in več strokovnih delavcev. Ni pa dovolj le delo z učenci, nujno je tudi delo z njihovimi starši. Na obravnavani osnovni šoli poteka šola za starše, enkrat na mesec pripravim popoldanske pravljíčne ure, ki jih otroci obiskujejo skupaj s starši, uvedla pa sem tudi bralno značko za starše - s starši se vsak mesec srečujem na knjižnem klepetu. Odziv na pravljíčne ure je velik, na knjižne klepete pa majhen, prihajajo tisti, ki imajo manj težav z jezikom. Vprašanje je torej, kako pritegniti tiste, ki slovenščino slabo razumejo. Program za starše bi moral vključevati tudi opismenjevanje zanje, saj je znanje slovenskega jezika pomembno za pomoč otroku pri delu za šolo. Ob razmišljanju o pismenosti otrok torej ne smemo pozabiti na pismenost njihovih staršev. S tem pa ne mislim le na znanje branja in pisanja, pomembni so priprava

na pogovor za službo, iskanje podatkov na spletnih straneh, izpolnjevanje položnic, pisanje življenjepisov, spoznavanje uradov, povezave s kulturnimi društvi ...

Tudi A. Miketič (2009) poudarja: »Slovenski šolski sistem pogosto diskriminira migrantske družine, ker vsebuje precej samostojnih domačih nalog, saj starši nimajo jezikovnega znanja, da bi pomagali svojim otrokom, ali pa jih ni doma v času, ko otroci delajo domačo nalogo.« (Prav tam, str. 121) Razmišljati bi morali torej tudi o tem, kako učencem zagotoviti pomoč po pouku. Nekaj težav lahko rešimo s pomočjo prostovoljcev, potrebno pa bi bilo to pomoč sistemsko urediti.

Delo na obravnavani osnovni šoli je za pedagoške delavce zelo zahtevno. Strinjam se z A. Miketič, ki izpostavlja, da je »zaskrbljujoče, da se vsi ti otroci izobražujejo v istem šolskem sistemu, z istimi učbeniki in standardi znanja kot učenci, katerih materni jezik je slovenščina.« (Prav tam) Učenci imajo manj možnosti za doseganje dobrega učnega uspeha in nadaljevanje šolanja v programih srednješolskega izobraževanja.

Učni uspeh je pomemben dejavnik, ki vpliva na samopodobo učencev. Mednarodne raziskave (PISA) ugotavljajo, da je učni uspeh v šolah, ki jih obiskuje velik delež otrok priseljencev, nižji. To je potrdila tudi raziskava A. Miketič (prav tam), v kateri je avtorica učni uspeh učencev na obravnavani osnovni šoli primerjala z učnim uspehom učencev šol iz primerjalne skupine. Tudi pri nacionalnem preverjanju znanja ob zaključku šolanja učenci naše šole dosegajo rezultate, ki so precej pod slovenskim povprečjem. Nekateri neuspešni učenci imajo pogostejše vedenjske in čustvene težave. Dobro razvita pismenost, ki je osnova dobrega učnega uspeha, tako ni pomembna le zaradi njihovih šolskih ocen, ampak vpliva na njihovo vedenje in jim omogoča nadaljnje izobraževanje.

Da otroci priseljenci in njihovi starši ne potrebujejo le odpravljanja jezikovnih primanjkljajev, so se zavedeli na Osnovni šoli Koper (Jelen Madruša 2010). Za učence in njihove starše so pripravili 40-urni program Poskusne pripravljavnice. Izvajati so ga začeli konec avgusta. Namenili so ga učencem priseljencem, ki se v tem šolskem letu prvič šolajo v Sloveniji in bodo obiskovali šole v Mestni občini Koper. Največ ur je bilo namenjenih pouku slovenščine, v program pa so umestili tudi pouk italijanščine ter državljske vzgoje in etike ter seznanjanje s kulturno dediščino novega okolja in Slovenije. Program pripravljavnice je obiskovalo 16 učencev - od prvošolcev do srednješolcev - in šest staršev. Dejavnosti so potekale tudi zunaj učilnic. Na šoli je hkrati potekal nadaljevalni tečaj slovenščine za učence priseljence, ki se že drugo leto šolajo v Sloveniji. V Kopru so torej zaznali podobne potrebe, kot jih zaznavamo tudi na obravnavani osnovni šoli:

- učenci potrebujejo pomoč že pred začetkom šolskega leta,
- program ne sme obsegati le poučevanja slovenščine kot jezika okolja,
- pritegniti je treba tudi starše učencev,
- ne smemo pozabiti na tiste, ki niso prvo leto v Sloveniji, saj imajo tudi oni še vedno težave z razumevanjem jezika in kulture.

Ni pa dovolj zgolj delo z učenci priseljenci, vsi morajo začutiti, da nas različnost bogati. Pri vseh predmetih bi morali upoštevati medkulturne razlike in poudarjati tudi poznavanje kulture vsakega učenca.

Učitelji, ki poučujejo učence, katerih materni jezik ni slovenščina, si želijo več didaktičnih gradiv. Sama te pomanjkljivosti ne opažam, saj delam kot sodelavka revij Cicido in Ciciban in sem avtorica didaktičnih gradiv v obeh revijah. Ta gradiva mi omogočajo pestro delo z učenci in uresničevanje številnih ciljev.

Didaktična gradiva za delo z učenci

Skromni besedni zaklad slovenskega jezika je ovira pri opismenjevanju učencev, zato je pomembno bogatiti njihovo besedišče. Potrebujemo tudi slovar slovenskega jezika za pouk slovenščine kot drugega jezika. Tudi za nekatere učence, ki so naravni govorci slovenskega jezika, je še ob koncu osnovnošolskega izobraževanja iskanje po Slovarju slovenskega knjižnega jezika zelo zahtevno. S profesoricama razrednega pouka I. Šimenc Mihalič in D. Šubic smo leta 2000 pripravile Moj slovar (ilustriral ga je Igor Cvetko), primeren predvsem za učence drugega triletja. Izdale smo tudi Moj slovar: delovni zvezek (Hanuš, Šimenc Mihalič in s številnimi vajami za bogatenje besedišča in utrjevanje pravopisnih pravil.

V šolskem letu 2009/2010 za revijo Cicido pripravljam Medvedkov slovar. Učenci ob tem gradivu zaznavajo prvi glas besed in se sami spomnijo še novih besed, ki se začnejo z istim glasom. Zavedanje glasov je tesno povezano z učenjem branja in pisanja, s sistematičnim urjenjem pa lahko težave, ki izvirajo iz slabo razvitega glasovnega zavedanja, omilimo. V obdobju porajajoče se pismenosti zato temu posvečamo veliko pozornosti.

Slika 2: Medvedkov slovar

Ob delu z učenci, katerih materni jezik ni slovenščina, pogosto uporabljaj Medvedkov slovar (Hanus 2010), Moj slovar (Hanus, Šimenc Mihalič in Šubic 2000), Kukujev slikovni slovar (Bucik 2008) in druga gradiva. Ob bogato ilustriranih straneh lahko uresničujem različne cilje: iskanje sopomenk, protipomenk, besedišče tematskih sklopov, zaznavanje zvena besed, rime, prvega in zadnjega glasu ter dolžine besed, določanje zlogov v besedi ...

Besedišče, ki ga učenec usvoji, je povezano z njegovimi potrebami in spoznavnim svetom. Učenec, čigar materni jezik ni slovenščina, postopoma razvija sposobnost za pripovedovanje o dogodkih, opisuje slike, vključi se v igre vlog. Ko usvoji nove besede, potrebuje še nekaj časa, da jih zna uporabiti v novih okoliščinah. Najprej obnavlja znano, postopoma pa ga vodimo tudi do tvorjenja lastnih besedil. Razvijanje ustvarjalnosti je pri učencih z jezikovnimi primanjkljaji prav tako pomembno kot pri tistih, ki z govornim in pisnim sporočanjem nimajo težav. Pri didaktični nalogi Pravljična škatlica (Hanus 2009 a) sem povezala ilustracije znane pravljice z ilustracijami, ki učencem omogočajo tvorjenje lastnih domišljjskih besedil.

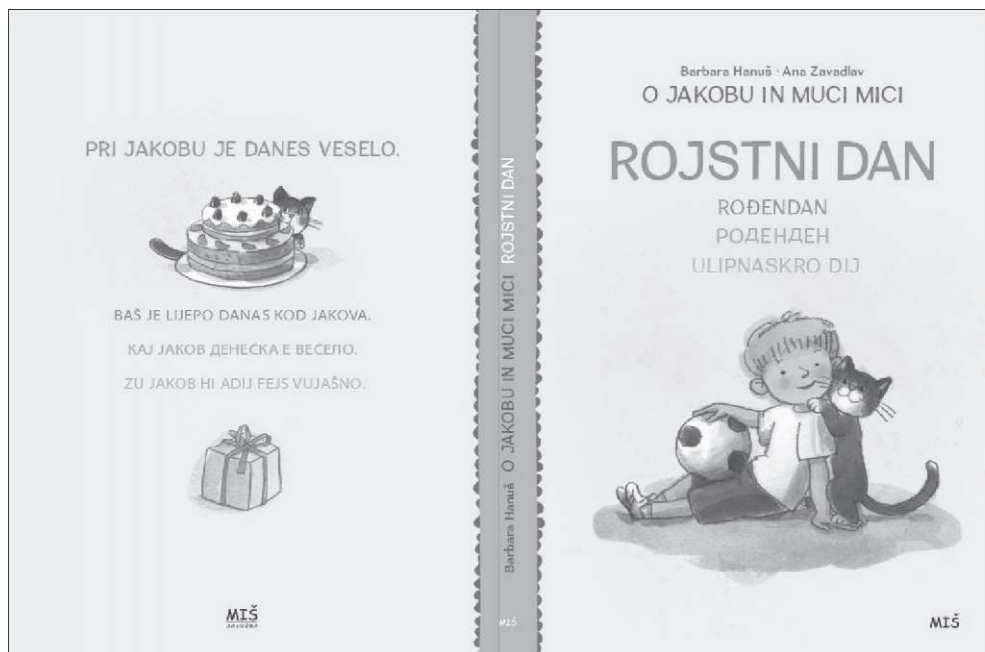
Slika 3: Pravljična škatlica

Učenec ilustracije pravljice Mojca Pokrajculja razreže, jih postavi v pravo zaporedje in pravljico obnovi. Razreže tudi sličice pravljičnih predmetov. Izbere nekaj predmetov (ali pa jih naključno vzame iz pravljične škatlice, ki jo je sam sestavil po predlogi) in pove/zapiše svojo pravljico. Pravljična škatlica omogoča uresničevanje še drugih ciljev pouka, to pa je zapisano tudi v učni pripravi, objavljeni na spletnih straneh revije Ciciban.

Ob delu z učenci priseljenci iščem slovenske pravljice in pesmi, ki so prevedene v hrvaščino, srbščino, makedonščino, in hrvaške, srbske, makedonske pravljice v

slovenščini. Pomembno se mi zdi učencem pokazati, kako je isto besedilo lahko natisnjeno v različnih jezikih. Ob tem se mi je porodila zamisel za knjižno zbirko O Jakobu in mucu Mici. V zbirki je že izšla slikanica Rojstni dan (Hanuš 2009 b), jeseni bo izšla slikanica Novoletna smrečica. Zbirko bo ilustrirala Ana Zavadlav.

Zgodbe o Jakobu in mucu Mici so preproste, imajo lahko razumljivo besedišče, kratke povedi in nazorne ilustracije. Primerne so za učence s težavami pri bralnem razumevanju. Slovensko besedilo spremljajo bogate ilustracije, natisnjeno je tako, da je lažje berljivo - primerno za dislektike. Zgodbi v slovenščini sledijo prevodi v italijanščino, nemščino, madžarščino (v eni knjigi) ter hrvaščino, makedonščino in v romski jezik (v drugi knjigi). Med besedilom v slovenščini in prevedenimi besedili je slovar osmih besed, ki so v zgodbi.

Slika 4: Naslovnica slikanice *Rojstni dan*

Knjižne zbirke O Jakobu in mucu Mici nisem načrtovala le z mislijo na učence priseljence, predstavnike narodnih skupnosti in Slovence, ki živijo v tujini. Pomembno se mi zdi, da se tudi učenci, ki so naravni govorniki in živijo v Sloveniji, ob procesu opismenjevanja zavedajo, da nas jezikovna različnost bogati. Zakaj ne bi že predšolski otroci spoznali, kako različna so imenovanja predmetov, da ima vsak jezik svojo melodijo, da naša pisava ni edina, da živijo med nami tudi ljudje, ki govorijo drugače? Na narodno mešanih območjih se dobro zavedajo, kako pomembno je biti opismenjen v dveh jezikih.

Želimo si, da bi otroci odraščali v družbi, v kateri sta strpnost in sprejemanje različnosti vrlini. Razvijanje jezikovnih in medkulturnih zmožnosti poteka že v

Slika 5: Besedišče v štirih jezikih

vrtnu. Ob igri in poslušanju besedil v različnih jezikih se otroci seznanijo s tem, da poleg maternega obstajajo še drugi jeziki. Jezikovno uzaveščanje ni učenje jezikov, ampak predvsem spoznavanje pomena znanja jezikov - maternega in drugih. Pomembno je, da krepimo zanimanje učencev za razvijanje sposobnosti za sporazumevanje. Če načrtno razvijamo njihovo besedišče in jim v različnih položajih ponujamo izkušnje, ki kažejo, kako je komunikacija odvisna od sposobnosti za izražanje želja, čustev, misli, spoznajo, da z besedami gradijo odnose in zato ni vseeno, kako spretni so v tem.

Sklep

Dobro razvita pismenost pomembno vpliva na kakovost našega življenja. Ali kot je povedala Cécile Ladjali v intervjuju z A. Zgonik (2009): »Jezik je hiša, v kateri stanujemo. Besede so naše meso. Brez njih smo goli in brez krvi.« (Prav tam, str. 26)

Slovenija je maja 2007 sprejela Strategijo vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Strategija... 2007). Učenci priseljenci imajo po zakonu pravico do obveznega izobraževanja pod enakimi pogoji kot preostali državljani Republike Slovenije. Za hitrejšo vključevanje v okolje jim Ministrstvo za šolstvo zagotavlja financiranje dodatnih ur pouka slovenščine. V šolskem letu 2007/2008 so šole uveljavljale dodatna sredstva za učenje slovenščine 730 učencev. Obravnavana osnovna šola je v šolskem letu

2009/2010 dobila 80 ur za 25 učencev, ki so se prvo leto šolali v Sloveniji. Te ure pa niso dovolj, da bi večino učencev pripravili na uspešno spremljanje pouka.

Njihovo spoznavanje jezika in kulture okolja bi se moralo začeti že pred vstopom v šolo. A učenci pogosto v Slovenijo ne pridejo že avgusta, ni redko, da pridejo, ko pouk že poteka. Nekateri naši učenci se ne všolajo septembra, ampak začnejo obiskovati šolo v Sloveniji sredi šolskega leta (tudi v šolskem letu 2009/2010 imamo take učence, med 1. in 14. januarjem sta prišla dva učenca iz Srbije). Njihovo vključevanje v pouk je še toliko zahtevnejše.

Učenci obravnavane osnovne šole se morajo opismeniti v dveh jezikih. Nenačrtno usvajanje in pouk jezikov se prepletata. Nenačrtno usvajanje jezika se dogaja, ko v tem jeziku poteka komunikacija v okolju, načrtno usvajanje jezika pri pouku pa poteka načrtovano, z določenimi cilji, ki jih želimo doseči.

Pri opismenjevanju učencev moramo upoštevati socialno-ekonomski status družin, zavedati pa se moramo tudi, da starši, ki ne znajo slovenščine, učencem pri šolskem delu težje pomagajo. Težav nimajo le tisti, ki živijo v Sloveniji prvo leto, ampak tudi predstavniki druge generacije priseljencev. A. Miketič (2009, str. 12) navaja N. Ograjenšek, ki je leta 1998 raziskovala vlogo šole pri vključevanju priseljencev v novo okolje. Ugotovila je, da šola v Sloveniji učencem priseljencem ne zagotavlja učinkovite socialne integracije. Kot kaže, se v zadnjih dvanajstih letih položaj ni spremenil.

Številni učenci obravnavane osnovne šole se všolajo z veliki primanjkljaji na govornem in socialnem področju, teh primanjkljajev pa med šolanjem ne nadomestijo. Pomembna je ugotovitev, da na izobraževalne možnosti še bolj kot narodnost vpliva socialno-ekonomski status. Otroci imajo zaradi razpetosti med dve kulturi težave z identiteto, nižji učni uspeh pa vpliva na njihovo vedenje. Vemo, da naši učenci radi hodijo v šolo, v šoli pogosto ostajajo tudi po pouku, zaupljivi so do učiteljev. Vse to daje dobro osnovo za delo z njimi. Potrebovali bi učne načrte za poučevanje slovenščine kot drugega jezika in standarde znanja, na podlagi katerih bi učitelji lažje ocenili znanje učencev. Strokovnjaki Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik to že pripravljajo. Za nas pa bi bilo koristno tudi spoznavanje izkušenj tistih, ki poučujejo na narodno mešanih območjih.

Pripraviti moramo programe, ki poleg poučevanja jezika omogočajo tudi spoznavanje slovenske kulture in kultur otrok priseljencev. Zavedati se moramo jezikovnih in kulturnih ovir, ki vplivajo na učno uspešnost otrok priseljencev. Izbrati moramo ustrezna didaktična gradiva, ki spodbujajo medkulturni dialog in ustvarjalnost učencev. V te programe bi morali vključiti učence in njihove starše. Ob tem pa ne smemo pozabiti na pomen njihovega maternega jezika in kulture. Če bodo starši in učenci začutili, da njihovo kulturo spoštujemo, se bodo v šoli počutili sprejete, njihova motivacija za sodelovanje pri šolskem delu in drugih dejavnostih bo boljša. Na obravnavani osnovni šoli, na kateri je delež učencev priseljencev tako visok, z zagotavljanjem okolja, v katerem se otroci počutijo dobro, nimamo težav, morali pa bi poiskati poti za izboljšanje njihovega učnega uspeha. Prav boljša pismenost omogoča doseganje boljših učnih rezultatov.

Literatura in viri

- Dejavniki uspešnosti šolskih sistemov v raziskavah PISA 2000: šolski sistem skozi oči raziskave PISA. (2008). Ljubljana: Nacionalni center PISA, Pedagoški inštitut.
- Hanuš, B. in Neuman, T. (1987). Delo z otroki drugih narodov in narodnosti v Osnovni šoli Karla Destovnika Kajuha. V: Drugačnost otrok v naši šoli: zbornik s strokovnega posvetovanja, Ljubljana, 17. in 18. september 1986, str. 302-307. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Hanuš, B., Šimenc Mihalič, I. in Šubic, D. (2000). Moj slovar. Ljubljana: DZS.
- Hanuš, B., Šimenc Mihalič, I. in Šubic, D. (2000). Moj slovar: delovni zvezek. Ljubljana: DZS.
- Hanuš, B. (2010). Medvedkov slovar. Ciciban, št. 5, januar 2010, str. 34-35.
- Hanuš, B. (2009 a). Pravljjična škatlica. Ciciban, št. 1, september 2009, str. 31.
- Hanuš, B. (2009 c). Jezikovno uzaveščanje in bogatenje besedišča otrok. Delo s priseljenci v šolski knjižnici. Šolska knjižnica, 19, št. 2-3, str. 180-186.
- Hanuš, B. (2009 d). Medkulturni dialog v šolski knjižnici. Knjižnica, 53, št. 1-2, str. 179-195.
- Jelen Madruša, M. (2010). Pripravljalnica za dobrodošlico. Šolski razgledi, 1, 8. januar 2010, str. 12.
- Jezikovno in medkulturno uzaveščanje v osnovni šoli: priročnik za učitelje (2004). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Miketič, A. (2009). Motivacijsko-vedenjski stili učencev osnovne šole. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. (2007). www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekti/Strategija_vkljucevanje_migrantov.doc (27.10.2008).
- Zgonik, A. (2009). Znati pisati in govoriti pomeni manj jokati: intervju s Cécile Ladjali. Delo: Sobotna priloga, 28. marec, str. 26-27.
- Zupan, M. (2009). Želimo si učitelje s srcem. Šolski razgledi, 17, 6. november 2009, str. 12.

Navedeno književno besedilo

- Hanuš, B. (2009 b). O Jakobu in mucu Mici: Rojstni dan. Dob pri Domžalah: Miš.

Barbara HANUS, M.A. (Slovenia)

LANGUAGE AND CULTURAL BARRIERS WHICH HAVE INFLUENCE ON LITERACY OF IMMIGRANT STUDENTS

Abstract: In the article the school in which most of the pupils do not speak Slovenian as their mother tongue is described. This has a big influence on the literacy process, because Slovene is the language of curriculum. When dealing with literacy we have to know the social status of students, behavioral styles of pupils and also the features of immigrant socialization process. Therefore, we ought to prepare programs for first-generation and second-generation immigrants. However it is crucial for pupils to learn Slovene as the second language as well as their mother tongue and culture.

Key words: immigrant students, second-generation immigrants, literacy, mother tongue, behavioral initiatives, self-conception